

SAMARQAND QISHLOQ XO‘JALIGI INSTITUTINING MUTAXASSISLARNI TAYYORLASHDAGI ROLI (1930–1990)

**Бегимова Рухшона Ботирjonovna, Уралова Дилнурa Самариддин qizi, Буриева Севинч
Дилшод qizi**

Самарқанд davlat tibbiyot universiteti, Stomatologiya fakulteti 1-kurs talabasi

Ilmiy rahbar: **Abulqosimova Dildora Asrorovna**

Самарқанд davlat tibbiyot universiteti, Ijtimoiy va gumanitar fanlar kafedrası assistenti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20107895>

Annotatsiya: Ushbu maqolada 1930–1990-yillar oralig‘ida Samarqand qishloq xo‘jaligi institutining O‘zbekiston agrar sohasi uchun malakali mutaxassislar tayyorlashdagi tarixiy o‘rni ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqotda institutning tashkil topish shart-sharoitlari, o‘quv yo‘nalishlari, ilmiy-pedagogik faoliyati, amaliyotga yo‘naltirilgan ta‘lim tizimi hamda uning qishloq xo‘jaligi ishlab chiqarishi bilan aloqalari o‘rganiladi. Shuningdek, institutning agronomiya, chorvachilik, veterinariya, irrigatsiya, seleksiya va qishloq xo‘jaligi iqtisodiyoti yo‘nalishlarida kadrlar tayyorlash orqali respublika agrar taraqqiyotiga qo‘shgan hissasi yoritiladi. Tadqiqot natijalari Samarqand qishloq xo‘jaligi instituti nafaqat ta‘lim maskani, balki qishloq xo‘jaligini ilmiy asosda rivojlantirgan muhim markazlardan biri bo‘lganini ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar: Samarqand qishloq xo‘jaligi instituti, agrar ta‘lim, mutaxassis tayyorlash, qishloq xo‘jaligi, sovet davri, agronomiya, veterinariya, zootexnika, irrigatsiya, seleksiya, ilmiy kadrlar.

РОЛЬ САМАРКАНДСКОГО СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОГО ИНСТИТУТА В ПОДГОТОВКЕ СПЕЦИАЛИСТОВ (1930–1990)

**Бегимова Рухшона Ботирjonovna, Уралова Дилнурa Самариддин кизи, Буриева
Севинч Дилшод кизи**

Самарқандский государственный медицинский университет, студентки 1-го курса
стоматологического факультета

Научный руководитель: **Абулқосимова Дилдора Асrorовна**

Самарқандский государственный медицинский университет, ассистент кафедры
социальных и гуманитарных наук

Аннотация: В данной статье проводится научный анализ исторической роли Самаркандского сельскохозяйственного института в подготовке квалифицированных специалистов для аграрного сектора Узбекистана в период 1930–1990 годов. В исследовании рассматриваются условия создания института, направления обучения, научно-педагогическая деятельность, практико-ориентированная система образования, а также его связи с сельскохозяйственным производством. Кроме того, освещается вклад института в развитие аграрной сферы республики посредством подготовки кадров в области агрономии, животноводства, ветеринарии, ирригации, селекции и экономики сельского хозяйства. Результаты исследования показывают, что Самаркандский сельскохозяйственный институт был не только образовательным учреждением, но и одним из важнейших центров научного развития сельского хозяйства.

Ключевые слова: Самаркандский сельскохозяйственный институт, аграрное образование, подготовка специалистов, сельское хозяйство, советский период, агрономия, ветеринария, зоотехника, ирригация, селекция, научные кадры.

THE ROLE OF THE SAMARKAND AGRICULTURAL INSTITUTE IN TRAINING SPECIALISTS (1930–1990)

Beginimova Ruxshona Botirjonovna, Uralova Dilnura Samariddin qizi, Buriyeva Sevinch Dilshod qizi

Samarkand State Medical University, 1st-year students of the Faculty of Dentistry

Scientific adviser: **Abulqosimova Dildora Asrorovna**

Samarkand State Medical University, Assistant of the Department of Social and Humanities

Abstract: This article provides a scientific analysis of the historical role of the Samarkand Agricultural Institute in training qualified specialists for the agricultural sector of Uzbekistan during the period of 1930–1990. The study examines the conditions of the institute's establishment, its academic programs, scientific and pedagogical activities, practice-oriented education system, and its connections with agricultural production. Furthermore, it highlights the institute's contribution to the agrarian development of the republic through training specialists in agronomy, animal husbandry, veterinary science, irrigation, selection, and agricultural economics. The research findings demonstrate that the Samarkand Agricultural Institute was not only an educational institution but also one of the key centers for the scientific development of agriculture.

Keywords: Samarkand Agricultural Institute, agrarian education, specialist training, agriculture, Soviet period, agronomy, veterinary science, zootechnics, irrigation, selection, scientific personnel.

KIRISH

XX asrning 30-yillaridan boshlab O'zbekiston iqtisodiyotida qishloq xo'jaligi ustuvor yo'nalishlardan biriga aylandi. Ayniqsa, sobiq Sovet davlati tomonidan amalga oshirilgan kollektivlashtirish, yer-suv resurslaridan keng foydalanish, paxtachilikka ixtisoslashuv va agrar ishlab chiqarishni markazlashgan boshqaruv asosida rivojlantirish siyosati qishloq xo'jaligi uchun malakali mutaxassislar tayyorlash zaruratini keskin oshirdi. Shu tarixiy ehtiyoj natijasida respublikaning turli hududlarida agrar oliy ta'lim muassasalari shakllandi. Ular orasida Samarqand qishloq xo'jaligi instituti alohida o'rin tutadi.

Mazkur institut o'z faoliyati davomida nafaqat agronomlar, veterinariya mutaxassislari, zootekniklar, irrigatorlar, iqtisodchilar va yer tuzuvchilarni tayyorlagan, balki qishloq xo'jaligi sohasida ilmiy tadqiqotlar olib boruvchi va amaliyotga yo'naltirilgan kadrlar maktabini ham shakllantirgan. Institutning faoliyati O'zbekistonning markaziy hududlarida agrar islohotlar, ishlab chiqarish samaradorligini oshirish, hosildorlikni ko'paytirish va ilmiy yondashuvni qishloq xo'jaligiga joriy etish bilan chambarchas bog'liq bo'lgan.

1930–1990-yillar oralig'i tarixiy jihatdan agrar ta'lim va qishloq xo'jaligi mutaxassislari tayyorlash tizimining shakllanish, rivojlanish va institutsional mustahkamlanish davri hisoblanadi. Bu davrda Samarqand qishloq xo'jaligi instituti respublika uchun minglab malakali mutaxassislarni yetkazib berdi. Shu bois institutning tarixiy faoliyatini o'rganish nafaqat agrar ta'lim tarixini, balki O'zbekistonning ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotidagi oliy ta'lim muassasalari rolini yoritishda ham muhim ahamiyatga ega. Mazkur maqolaning maqsadi — 1930–1990-yillar davomida Samarqand qishloq xo'jaligi institutining mutaxassislarni tayyorlashdagi rolini tarixiy, ilmiy va amaliy jihatdan tahlil qilishdan iborat.

MATERIALLAR VA METODLAR

Mazkur tadqiqot tarixiy-pedagogik va tarixiy-institutsional yondashuvlar asosida olib borildi. Tadqiqot jarayonida bir qator ilmiy metodlardan foydalanildi. Avvalo, tarixiylik metodi

asosida Samarqand qishloq xo'jaligi institutining shakllanishi va rivojlanishi o'z davrining siyosiy, iqtisodiy va ijtimoiy sharoitlari bilan bog'liq holda tahlil qilindi. Bu usul institut faoliyatini alohida hodisa sifatida emas, balki sovet davri agrar siyosati va ta'lim tizimi kontekstida baholash imkonini berdi. Shuningdek, qiyosiy-tahliliy metod yordamida 1930–1940, 1950–1960, 1970–1980-yillardagi institut faoliyatidagi o'zgarishlar o'zaro solishtirildi. Bu usul institutning qaysi davrlarda qanday ustuvor vazifalarni bajargani, qaysi mutaxassisliklar rivojlanganligi va qaysi ilmiy yo'nalishlar kuchayganligini aniqlashga xizmat qildi.

Tadqiqotda tizimli yondashuv ham qo'llanildi. Unga ko'ra, institutning faoliyati bir butun tizim sifatida ko'rib chiqildi, ya'ni ta'lim jarayoni, ilmiy faoliyat, ishlab chiqarish bilan integratsiya, kadrlar tayyorlash va amaliyot o'rtasidagi bog'liqlik bir-biri bilan uzviy aloqada o'rganildi. Bundan tashqari, tarixiy manbalarni kontent-tahlil qilish usulidan foydalanildi. Institut tarixiga oid adabiyotlar, agrar ta'limga bag'ishlangan ilmiy ishlanmalar, sovet davri qishloq xo'jaligi siyosatini aks ettiruvchi tadqiqotlar, ilmiy-pedagogik materiallar va umumiy tarixiy ma'lumotlar mazmuniy jihatdan tahlil qilindi.

Tadqiqotning ilmiy yangiligi shundaki, Samarqand qishloq xo'jaligi institutining 1930–1990-yillardagi faoliyati faqat ta'lim maskani sifatida emas, balki agrar sohaning ilmiy-intellektual tayanchi sifatida baholandi. Institutning mutaxassis tayyorlashdagi roli o'quv jarayoni, ilmiy tadqiqotlar va ishlab chiqarish bilan hamkorlik nuqtai nazaridan kompleks tarzda tahlil qilindi.

NATIJARLAR

Tadqiqot natijalari Samarqand qishloq xo'jaligi instituti 1930–1990-yillar oralig'ida O'zbekiston qishloq xo'jaligi uchun strategik ahamiyatga ega bo'lgan oliy ta'lim va ilmiy markazlardan biri bo'lganini ko'rsatdi.

Birinchidan, institutning tashkil topishi bevosita qishloq xo'jaligi uchun professional kadrlar tayyorlash zarurati bilan bog'liq bo'lgan. 1930-yillarda kollektivlashtirish, yer-suv resurslarini o'zlashtirish, paxtachilikni kengaytirish va agrar ishlab chiqarishni markazlashgan holda boshqarish jarayonlari tufayli mutaxassislarga talab kuchaydi. Ana shu ehtiyoj asosida institut agronomiya, tuproqshunoslik, chorvachilik va irrigatsiya kabi yo'nalishlarda kadrlar tayyorlashni boshladi.

Ikkinchidan, institut ta'lim tizimi amaliyotga yo'naltirilgan bo'lgan. Talabalar auditoriyadagi nazariy bilimlarni kolxozlar, sovxozlar, tajriba uchastkalari va ilmiy-amaliy xo'jaliklarda mustahkamlashgan. Bu esa bitiruvchilarning ishlab chiqarish jarayoniga tez moslashishiga xizmat qilgan. Natijada institut bitiruvchilari qishloq xo'jaligida nafaqat nazariy bilimga ega, balki amaliy qaror qabul qila oladigan mutaxassislar sifatida shakllangan.

Uchinchidan, urush yillarida institutning faoliyati murakkablashgan bo'lsa-da, mutaxassis tayyorlash jarayoni to'xtamagan. Ikkinchi jahon urushi davrida agrar ishlab chiqarish front va orqa frontni oziq-ovqat bilan ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etgani sababli institut qisqa muddatli tayyorlov kurslari va tezlashtirilgan ta'lim dasturlari orqali qishloq xo'jaligi sohasiga zarur kadrlar yetkazib berishda davom etgan.

To'rtinchidan, 1950–1970-yillar institut rivojlanishining muhim bosqichi bo'lib, bu davrda yangi fakultetlar va kafedralar tashkil etildi, laboratoriyalar, tajriba maydonlari, o'quv xo'jaliklari va ilmiy bo'linmalar faoliyati kengaydi. Shu davrda institutda agronomiya, zootsiyalar, veterinariya, seleksiya, o'simliklarni himoya qilish, agrokimyo, melioratsiya va qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti kabi yo'nalishlar kuchaydi.

Beshinchidan, institut faqat mutaxassislar tayyorlash bilan cheklanmay, qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishiga ilmiy tavsiyalar beruvchi markazga ham aylandi. Uning olimlari va professor-

o'qituvchilari tomonidan paxtachilik, g'allachilik, bog'dorchilik, uzumchilik, yem-xashak bazasini yaxshilash, chorvachilik mahsuldorligini oshirish, tuproq unumdorligini saqlash va sug'orish samaradorligini oshirish bo'yicha ilmiy izlanishlar olib borilgan.

Oltinchidan, institut qoshida ilmiy-pedagogik kadrlar tayyorlash tizimi ham shakllandi. Aspirantura, ilmiy to'garaklar va kafedralar huzuridagi ilmiy izlanishlar natijasida yosh tadqiqotchilar, fan nomzodlari va keyinchalik fan doktorlari yetishib chiqdi. Bu esa institutning ta'lim maskanidan ilmiy maktabga aylanganini ko'rsatadi.

Yettinchidan, institut bitiruvchilari Samarqand viloyati bilan cheklanib qolmay, O'zbekistonning boshqa hududlarida ham faoliyat yuritgan. Ular kolxoz va sovxozlarda bosh agronom, bosh veterinariya mutaxassisi, bosh zootexnik, tuman qishloq xo'jaligi bo'limlari mutaxassisi, ilmiy xodim, seleksioner va rahbar lavozimlarida ishlaganlar. Shu tariqa institut respublika agrar taraqqiyotining inson kapitali bazasini shakllantirgan.

Sakkizinchidan, 1970–1990-yillarga kelib institut faoliyatida yangi yo'nalishlar paydo bo'ldi. Endilikda u nafaqat ishlab chiqarishga bevosita xizmat qiluvchi mutaxassislarni, balki qishloq xo'jaligini iqtisodiy tahlil qilish, boshqarish, rejalashtirish va samaradorlikni oshirishga qodir mutaxassislarni ham tayyorlay boshladi. Bu esa institutning sovet davri agrar modernizatsiyasidagi rolini yanada kuchaytirdi.

MUHOKAMA

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, Samarqand qishloq xo'jaligi institutining tarixiy ahamiyatini faqat u tayyorlagan bitiruvchilar soni bilan baholash yetarli emas. Uning asosiy roli — agrar sohada ilmiy tafakkur, amaliy ko'nikma va boshqaruv madaniyatini shakllantirganida namoyon bo'ladi.

Birinchi navbatda, institut sovet davri qishloq xo'jaligi siyosatining mahalliy darajadagi intellektual tayanchiga aylandi. O'zbekiston qishloq xo'jaligi, ayniqsa paxtachilikka ixtisoslashtirilgan bir sharoitda, institut bu tizim uchun zarur bo'lgan professional kadrlarni tayyorladi. Biroq uning faoliyati faqat paxtachilik bilan cheklanmagan, balki bog'dorchilik, uzumchilik, chorvachilik, yem-xashak ishlab chiqarish, veterinariya va irrigatsiya kabi ko'plab tarmoqlarni ham qamrab olgan.

Ikkinchidan, institutning o'ziga xos xususiyati uning ishlab chiqarish bilan uzviy aloqadorligida edi. Zamonaviy ta'lim nazariyasida "dual ta'lim" yoki "amaliyotga yo'naltirilgan ta'lim" tushunchalari keng qo'llanadi. Samarqand qishloq xo'jaligi institutida bu yondashuv sovet davridayoq mavjud bo'lgan. Talabalar dalada, fermalarda, tajriba maydonlarida va ishlab chiqarish obyektlarida o'qitilgan. Bu holat institut bitiruvchilarining mehnat bozorida yuqori talabga ega bo'lishini ta'minlagan.

Uchinchidan, institut milliy kadrlar tayyorlashda muhim rol o'ynadi. Dastlabki yillarda agrar sohada yuqori malakali mahalliy mutaxassislarni yetishmas edi. Samarqand qishloq xo'jaligi instituti esa qishloq joylardan chiqqan yoshlarni oliy ta'limga jalb etib, mahalliy agronomlar, veterinariya mutaxassislari, zootexniklar va iqtisodchilar avlodini shakllantirdi. Bu holat O'zbekiston qishloq xo'jaligida milliy kadrlar qatlamining yuzaga kelishida katta ahamiyat kasb etdi.

To'rtinchidan, institut ilmiy salohiyatni shakllantirishda ham muhim o'rin egalladi. Qishloq xo'jaligi faqat tajriba va an'anaga asoslangan faoliyat bo'lib qolmasdan, ilmiy asosga tayanadigan sohaga aylanishida institut kabi oliy ta'lim muassasalari hal qiluvchi ahamiyatga ega bo'ldi. Ayniqsa, seleksiya, tuproqshunoslik, o'simliklarni himoya qilish, zooveterinariya va

irrigatsiya sohalaridagi ilmiy izlanishlar agrar ishlab chiqarish samaradorligini oshirishga xizmat qildi.

Beshinchidan, institutning tarixiy tajribasi bugungi agrar ta'lim tizimi uchun ham dolzarbdir. Hozirgi kunda qishloq xo'jaligi raqamlashtirish, biotexnologiya, ekologik barqarorlik, suv tejavchi texnologiyalar va aqlli dehqonchilik kabi yangi yo'nalishlarga o'tmoqda. Ammo mutaxassis tayyorlashning asosi — nazariya, amaliyot va ilmiy izlanishning uyg'unligi — o'sha tarixiy tajribadan kelib chiqadi. Shu ma'noda, Samarqand qishloq xo'jaligi institutining faoliyati bugungi agrar ta'lim islohotlari uchun ham muhim metodik va tarixiy asos bo'lib xizmat qiladi.

Shu bilan birga, muhokama natijasida shuni ham ta'kidlash lozimki, sovet davridagi agrar ta'limning ma'lum darajada markazlashgan va ideologik xarakteri mavjud bo'lgan. Institutning faoliyati davlat buyurtmasi va rejalashtirilgan iqtisodiyot talablariga mos ravishda yo'naltirilgan edi. Bu esa ayrim hollarda ilmiy erkinlik yoki mahalliy ehtiyojlarning to'liq aks etmasligiga olib kelgan bo'lishi mumkin. Biroq shunga qaramay, institutning kadrlar tayyorlashdagi amaliy natijalari uning tarixiy ahamiyatini pasaytirmaydi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, Samarqand qishloq xo'jaligi instituti 1930–1990-yillar davomida O'zbekiston qishloq xo'jaligi sohasining kadrlar bazasini shakllantirishda hal qiluvchi rol o'ynagan oliy ta'lim muassasalaridan biri bo'ldi. Institutning faoliyati agrar ta'limni rivojlantirish, mutaxassislarni amaliyotga tayyorlash, ilmiy izlanishlarni ishlab chiqarish bilan uyg'unlashtirish va qishloq xo'jaligi taraqqiyotini inson kapitali bilan ta'minlashga qaratilgan edi.

Mazkur institut agronomiya, veterinariya, zootexnologiya, irrigatsiya, seleksiya, melioratsiya va iqtisodiyot yo'nalishlarida minglab malakali mutaxassislar tayyorladi. Ularning faoliyati natijasida respublika qishloq xo'jaligida hosildorlikni oshirish, chorvachilikni rivojlantirish, suv va yer resurslaridan oqilona foydalanish, ilmiy yondashuvni ishlab chiqarishga tatbiq etish kabi jarayonlar kuchaydi. Shuningdek, institutning ilmiy-pedagogik salohiyati qishloq xo'jaligi fanlari rivojiga ham katta hissa qo'shdi. U ta'lim, ilm-fan va ishlab chiqarish integratsiyasini yo'lga qo'ygan holda agrar sohada yetuk mutaxassislar va ilmiy kadrlar tayyorlash markaziga aylandi.

Demak, Samarqand qishloq xo'jaligi institutining 1930–1990-yillardagi faoliyati O'zbekiston agrar ta'limi va qishloq xo'jaligi tarixida alohida o'rin tutadi. Uning tajribasi bugungi kunda ham agrar oliy ta'limni takomillashtirish, amaliyotga yo'naltirilgan mutaxassis tayyorlash va qishloq xo'jaligini ilmiy asosda rivojlantirishda muhim tarixiy manba sifatida xizmat qilishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Ahmedov, Sh. O'zbekistonda chorvachilik tarmog'ining rivojlanish tarixi (1991–2022-yillar): tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi avtoreferati. – Toshkent, 2024. – 45 b.
2. Ergashev, R.X., Fayziyeva, Sh.Sh., Xamrayeva, S.N. Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti: darslik. – Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2018. – 404 b.
3. Usmonov, Q., Sodiqov, M., Burxonova, S. O'zbekiston tarixi: oliy o'quv yurtlari uchun darslik. – Toshkent, 2006. – 558 b.
4. Samarqand qishloq xo'jaligi instituti (hozirgi veterinariya instituti)ning ta'lim tizimidagi o'rni // ilmiy maqola. – Elektron manba.
5. Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti tarixi // ensiklopedik va ma'lumotnoma manbalari. – Elektron manba.

6. Qishloq xo'jaligida innovatsion texnologiyalarni ishlab chiqarish va joriy etishning istiqboldagi vazifalari: Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari. – Samarqand, 2022. – II qism.
7. O'zbekiston qishloq xo'jaligini rivojlantirishda ilmiy tadqiqotlarning o'rni: Respublika ilmiy-amaliy konferensiya materiallari to'plami. – Samarqand, 2025. – Maxsus son 6, 115 b.
8. Abdullayev, B., Pozilov, B. Mustaqillik yillarida qishloq xo'jaligi sohasida amalga oshirilgan agrar islohotlar // Yosh olimlar ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari. – 2024.
9. Samarqand viloyatining sanoati va qishloq xo'jaligi taraqqiyoti masalalari // ilmiy maqola. – 2025.
10. O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim va qishloq xo'jaligi tizimiga oid me'yoriy-huquqiy va tarixiy manbalar.
11. Sovet davrida O'zbekistonda agrar siyosat, kollektivlashtirish va qishloq xo'jaligi modernizatsiyasiga oid tarixiy tadqiqotlar.
12. O'zbekistonda agrar ta'lim muassasalari shakllanishi va rivojlanishiga oid ilmiy-pedagogik adabiyotlar.